

Mikro-maliyyə sektorunda qiymətqoyma şəffaflığına ehtiyac

Mikro-maliyyə uzun illər ərzində şəffaf sektor olmuş və bununla da fəxr etmişdir. Lakin, təəssüf hissi ilə qeyd etməliyik ki, bizim kredit məhsullarımızın həqiqi qiyməti nadir hallarda dəqiqliklə ölçülmüş və ya bu barədə məlumat verilmişdir. Mikro-maliyyə sektorunun növbəti inkişaf mərhələsində kiçik təsisatlar kreditləşdirmənin xərcləri barədə yeni məlumatlar və açıqlıq, eləcə də, müvafiq xərclərin ödənilməsi üçün təyin edilən haqların şəffaf şəkildə kommunikasiyasını tələb edəcəkdir. Məşğul yoxsul əhali qrupuna aşağı faiz dərəcəsinə malik kreditlər verməklə sələmçiləri əvəz etmək məqsədilə yaradılan sektor götürdükləri pulların xərcləri barədə müştərilərin aydın məlumata malik olmasını təmin etmək istəyir.

Maliyyə məhsullarının müqayisə edilməsində mövcud olan problemlər səbəbindən əksər ölkələrdə fəaliyyət göstərən kommersiya kredit təşkilatlarından 40 il bundan əvvəl ABŞ-da qəbul edilən Kreditləşmədə Düzgünlük Aktında təsbit olunan İFD (İllik Faiz Dərəcəsi) düsturundan və s. bu kimi standart metodlardan istifadə etməklə məhsulun həqiqi qiymətinin açıqlanması tələb olunur. Bu cür qanunların qüvvəyə minməsində məqsəd ilk baxışdan müqayisə oluna bilən, həqiqətdə isə birinin digərinə nisbətən baha olduğu kreditlər ilə bağlı məlumatlara əsaslanan qərar qəbul etməkdə köməklik göstərilməsindən ibarətdir. Hal-hazırda, mikro-maliyyə sektorunda Kreditləşmədə Düzgünlük Aktından öncə də mövcud olan fərqlər vardır. Məsələn, aylıq 3% civarında müəyyən edilən faiz dərəcəsi İFD hesablamalarına əsasən 36% - 96% və ya daha yüksək göstəriciyə malik ola bilər. Nəzərdən keçirmək üçün əsas sual aşağıdakıdır: Əksər ölkələrdə kommersiya kredit təşkilatlarında tətbiq edilən şəffaf qiymətqoyma prinsipləri mikro-maliyyə sektoruna da şamil edilə bilərmi?

Mikro-maliyyə sektorunda qeyri-şəffaf qiymətqoyma iki səbəbə görə təşəkkül tapmış və yayılmışdır. Birincisi, digər məhsullar kimi kreditlərin də sayı (həcmi) azaldıqda götürülən kreditin dəyəri artır. Bütün MMI-lərin eyni xərc strukturu ilə işlədiyi bazarda mikro-kreditin həcmi nə qədər aşağı olarsa kredit ilə bağlı xərclərin ödənilməsi və davamlı fəaliyyətin təmin edilməsi üçün MMI tərəfindən təyin edilən faiz dərəcəsinin həcmi bir o qədər yüksək olacaqdır. Davamlı fəaliyyət göstərmək üçün 100 ABŞ dolları həcmində olan kredit 1000 ABŞ dolları həcmində olan kredit ilə müqayisədə daha böyük faiz dərəcəsinə malik olmalıdır. Kommersiya təşkilatları ilə müqayisədə MMI-lərin daha yüksək faiz dərəcəsi və ən yoxsul müştərilər üçün ən yüksək faiz dərəcəsi təyin etməsi məsələsinin izah edilməsi çətin olduğu üçün ən asan alternativ variant təyin edilən qiymətin faktiki qiymətdən aşağı göründüyü hallarda qiymətqoyma metodundan istifadə etməkdir.

Qeyri-şəffaf qiymətqoymanın geniş yayılmasının digər səbəbi odur ki, sektor qarışıq qiymətqoyma metodundan istifadə etməyə başladığından sonra hər bir MMI üçün şəffaf qiymətqoymaya keçid çox çətin olmuşdur. Bunun edilməsi həqiqi qiymətin ən aşağı ola bilməsinə baxmayaraq MMI-nin bazarda ən yüksək qiymət təklif etməsi təsəvvürünün yarana bilməsidir. Nəticə etibarilə isə, MMI-lərin böyük əksəriyyəti bunun əksini istəsələr belə qeyri-şəffaf qiymətqoyma metodundan istifadə etməyə məcbur olurlar.

MMI-lər çox qeyri-şəffaf qiymətqoyma mühitində fəaliyyət göstərsələr belə - heç kim bir məhsulun qiymətinin digər məhsulun qiyməti ilə necə müqayisə edildiyini bilmir – biz, “yırtıcı” borcverənləri dəvət edərək müştərilər üçün ziyanlı olmayan qısamüddətli mənfəət yaradan qiymət qoyulması üçün şərait yaradırıq. Bu, yoxsullar və mikro-maliyyə sektoru üçün arzuolunan hal deyildir. Yüksək qeyri-şəffaf qiymət təyin etməklə yoxsul əhalidən yüksək mənfəət götürmək əhali arasında mikro-maliyyə sektoru ilə bağlı xoşagəlməz təəssürat yarada bilər ki, bu da mənfi nəticələrə səbəb ola bilər.

Bu reallığı nəzərə alan sektor sözügedən məsələ ətrafında intensiv dialoqlar aparmış və qeyri-şəffaf qiymət qoymanın qarşısının alınması istiqamətində bəzi irəliləyişlər əldə edilmişdir. Bunlardan biri 2008-ci

ilin aprelinde baş tutan və "Pakantiko Bəyannaməsi"nin imzalanması ilə nəticələnən konfransın gedişində əsas qoyulan "Müştərinin hüququnun qorunması kompaniyasıdır". Şəffaf və ədalətli qiymətqoyma kompaniya çərçivəsində təşviq edilən 6 əsas prinsiplərdən biridir.

İkinci say isə iki əlaqəli tədbir vasitəsilə qiymətqoymada şəffaflığın təmin edilməsi məqsədini daşıyan və qeyri-kommersiya təşkilatı olan MicroFinance Transparency qurumudur. İlk növbədə, MF Transparency təşkilatı dünyanın müxtəlif ölkələrində bütün mikro-maliyyə məhsulları üzrə qiymətlərə dair məlumatlar toplayacaq və bu məlumatları ümumi, obyektiv qiymətləndirmə sistemi vasitəsilə ötürəcəkdir. İkincisi, MF Transparency faiz dərəcəsi və qiymətqoymanın mahiyyətini və funksiyasını daha yaxşı dərk edə bilməsi üçün mikro-maliyyə sektorunun bütün maraqlı tərəflərinə müvafiq təlim materiallarının hazırlanmasında və birbaşa olaraq paylanılmasında yaxından iştirak edəcəkdir.

Biz, hesab edirik ki, şəffaf qiymətqoyma təcrübəsinin təşviq edilməsi mikro-maliyyə sektorunun uzunmüddətli perspektivdə fəaliyyət göstərə bilməsi və inkişaf etməsi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Əsas kütləvi informasiya vasitələri mikro-maliyyə institutlarının təyin etdiyi tipik faiz dərəcələri barədə məlumat verir. Bir neçə il bundan əvvəl haqqında az məlumatlara malik olduğumuz məqamlar indi cəmiyyətə məlum olsa da, mikro-maliyyə sektorunda faiz dərəcələrinin güman edildiyindən yüksək olmasını və müxtəlif təsisatlar arasında faiz dərəcələri üzrə əhəmiyyətli fərqlərin olmasını izah edən fikirlər azdır. Qeyri-şəffaf qiymətqoymanın uzun illər ərzində gizli saxladığı məqamlar indi hamı üçün aydındır. Biz, faktiki faiz dərəcəsi və nə üçün kommersiya maliyyə təşkilatları ilə müqayisədə rəqabət qabiliyyətli mikro-maliyyə sektorunda faiz dərəcələrinin yüksək olması barədə məqamlara aydınlığın gətirilməsi üçün sektor çərçivəsində aydın, ardıcıl və ədalətli forumlar təşkil etməliyik.

Qiymətqoymada şəffaflıq prinsiplərinə əməl etməklə hər bir ölkədə mikro-maliyyə məhsulları üçün sağlam və dinamik bazarın yaradılmasına töhfə verə bilərik. Biz, məhsullarımızın həqiqi qiyməti ilə bağlı şəffaf, açıq kommunikasiyanın yaradılması məqsədilə azad və rəqabət qabiliyyətinə malik bazar üçün zəruri olan dəyərli komponent təmin edəcəyik. Bunu etməklə, biz, mikro-kredit müştərilərinin bizim özümüzün kredit götürdüyümüz zaman aldığımız məlumatları əldə edə biləcəklərinə əmin olacağıq.

